



Sygn. akt III UK 251/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania W.W.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R.

z udziałem zainteresowanej Przedsiębiorstwa Produkcyjno Handlowego I. Sp. z
o.o. w R.

o zasiłek chorobowy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 listopada 2017 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w R.

z dnia 30 czerwca 2016 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w R. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z 12 sierpnia 2015 r., Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w R. (organ rentowy) odmówił W. W. (wnioskodawca) prawa do zasiłku chorobowego za 15 marca 2013 r. i za okres od 7 kwietnia 2013 r. do 7 października 2013 r. oraz zobowiązał wnioskodawcę do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego wraz z odsetkami w łącznej kwocie 104.993,09 zł.

Odwołanie od powyższej decyzji wniósł wnioskodawca, zaskarżając ją w całości.

Wyrokiem z 16 marca 2016 r., Sąd Rejonowy w R. zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do zasiłku chorobowego za dzień 15 marca 2013 r. oraz za okres od 7 kwietnia 2013 r. do 30 września 2013 r., a w pozostałym zakresie odwołanie oddalił.

Sąd Rejonowy ustalił, że wnioskodawca został zatrudniony w PPH I. Sp. z o.o. w R. 10 października 1987 r. na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony, na stanowisku dyrektora. Jednocześnie pełni on funkcję Prezesa Zarządu, jak również jest współnikiem spółki. Do obowiązków wnioskodawcy jako dyrektora należy zarządzenie i koordynacja działalności przedsiębiorstwa w celu uzyskania jego optymalnej efektywności i rentowności, odpowiedzialność za realizację strategii przedsiębiorstwa oraz nadzór nad podległą kadrą kierowniczą. Do zadań dyrektora należy w szczególności: przedkładanie analiz, informacji, sprawozdań i raportów dla zarządu spółki, nadzorowanie obiegu dokumentów w firmie, planowanie, koordynowanie i kontrola prac związanych z systemem jakości ISO, nadzorowanie planów produkcji, ustalanie ogólnych wytycznych dotyczących kontroli kosztów, BHP oraz środowiska pracy, nadzorowanie funkcjonowania komórek organizacyjnych wg schematu organizacyjnego, opracowywanie strategii i planów marketingowo-handlowych, kształtowanie polityki finansowej firmy, prowadzenie analiz i badań rynku. Wnioskodawca na co dzień zajmował się organizacją budów, koordynacją dostaw materiałów oraz nadzorem nad pracami na budowach. Z kolei do obowiązków Prezesa Zarządu należało w szczególności: ustalenie struktury wewnętrznej przedsiębiorstwa, ustalanie i realizowanie planów strategicznych rozwoju przedsiębiorstwa, organizacja działalności przedsiębiorstwa, podejmowanie decyzji w sprawach zatrudnienia i wynagradzania pracowników,

podpisywanie dokumentów finansowych tj. umów z kontrahentami, ofert, dokumentów przetargowych, przelewów, umów o pracę, umów o dzieło, umów zlecenia, udział w spotkaniach i negocjacjach z partnerami biznesowymi firmy. Z tytułu pełnienia funkcji Prezesa Zarządu wnioskodawca nie otrzymywał żadnego wynagrodzenia. W ocenie Sądu Rejonowego, obowiązki wnioskodawcy jako dyrektora dotyczyły wewnętrznych spraw przedsiębiorstwa, natomiast obowiązki Prezesa Zarządu związane były z reprezentacją spółki na zewnątrz.

W czasie trwania zwolnienia wnioskodawca pojawiał się kilkakrotnie w firmie, co wiązało się z dostarczeniem zaświadczenia o niezdolności do pracy. Podczas nieobecności w pracy wnioskodawcy jego obowiązki jako dyrektora wykonywali inni dyrektorzy. Wnioskodawca podpisywał natomiast w czasie choroby umowy zlecenia, umowy o dzieło, umowy o pracę, dokumentację przetargową oraz zatwierdzał przelewy. Dokumenty te były sporządzane przez odpowiednich pracowników spółki, a następnie przywożone wnioskodawcy do domu i po ich podpisaniu dostarczane do spółki. Niezdolność do pracy wnioskodawcy pokrywała się częściowo z niezdolnością do pracy drugiego członka zarządu, któremu również w analogiczny sposób dostarczano dokumenty do podpisu.

W ocenie Sądu Rejonowego, materiał dowodowy jednoznacznie wskazywał, że wnioskodawca w trakcie trwania zwolnienia lekarskiego podejmował jedynie czynności, które wynikały z faktu pełnienia przez niego funkcji Prezesa Zarządu i reprezentacji spółki. W związku z pełnieniem tej funkcji nie pobierał żadnego wynagrodzenia. W spółce wnioskodawcy obowiązywała zasada reprezentacji łącznej. Do składania oświadczeń woli upoważnieni byli łącznie dwaj członkowie zarządu, nie było upoważnionego prokurenta ani pełnomocnika. Wnioskodawca nie wykonywał natomiast obowiązków, wynikających z łączącej go ze spółką umowy o pracę na stanowisku dyrektora przedsiębiorstwa.

Apelację od powyższego wyroku złożył organ rentowy, zaskarżając go w całości.

Wyrokiem z 30 czerwca 2016 r., Sąd Okręgowy w R. oddalił apelację organu rentowego i obciążył go kosztami postępowania.

Sąd Okręgowy uznał, wbrew twierdzeniom organu rentowego, że zakres czynności wynikających z pełnienia przez wnioskodawcę funkcji Prezesa Zarządu

nie był zbieżny z zakresem czynności należących do dyrektora spółki. Z porównania zakresów czynności na obu stanowiskach wynika, że wnioskodawca jako Prezes Zarządu pełnił głównie funkcje reprezentacyjną spółki, sprowadzającą się do podpisywania umów oraz wszelkiej dokumentacji firmowej. Natomiast obowiązki dyrektora dotyczyły głównie realizacji zadań wewnętrznych spółki, poczynwszy od jej wewnętrznej organizacji, a skończywszy na nadzorze prowadzonych budów. W pewnych aspektach zakresy czynności wykonywanych na obu stanowiskach mogą być pokrewne, jednakże zebrany materiał dowodowy, szczególnie zaznania świadków, wskazuje na praktyczne rozdzielenie powyższych funkcji. W spółce nie ustanowiono w spornym okresie pełnomocnika ani prokurenta, a tym samym uzasadnione jest stanowisko, że czynności podejmowane przez wnioskodawcę miały charakter wymuszony okolicznościami, sporadyczny i nie stanowiły pracy zarobkowej w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 159 ze zm., dalej jako ustawa zasiłkowa), tym bardziej, że wnioskodawca nie uzyskiwał wynagrodzenia za wykonywanie czynności Prezesa Zarządu. Sąd Apelacyjny uznał, że wykonywanie czynności członka zarządu spółki prawa handlowego, na podstawie łączącego go z tą spółką stosunku organizacyjnego stanowi pracę zarobkową, jeśli członkowi temu zostaje przyznane z tego tytułu wynagrodzenia. Samo zaś podpisywanie w trakcie zwolnienia lekarskiego dokumentów finansowych, sporządzonych przez inną osobę nie może być traktowane jako wykonywanie dotychczasowej pracy w ramach prowadzenia działalności gospodarczej. Pozbawienie prawa do zasiłku może i powinno nastąpić tylko wtedy, gdy w trakcie zwolnienia lekarskiego wykonywane są przez przedsiębiorcę w jego zakładzie konkretne czynności, związane wprost z działalnością gospodarczą, w tym nadzór nad zatrudnionymi pracownikami, obsługa klientów, przyjmowanie i wydawanie materiałów, itp. Należy zatem zdecydowanie odróżnić pracę zarobkową, wykonywaną w ramach działalności gospodarczej od czynności formalnoprawnych. Sąd Apelacyjny uznał, że sporadyczne podejmowanie przez wnioskodawcę czynności w ramach sprawowanej funkcji Prezesa Zarządu nie powinno powodować pozbawienia go prawa do świadczeń zasiłkowych. Przyjęcie odmiennego założenia

uniemożliwiłoby dalsze funkcjonowanie przedsiębiorstwa, które przecież może dalej działać w zmienionej formie, tj. bez osobistego wykonywania czynności przez osobę przebywającą na zwolnieniu.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku Sądu Okręgowego wniósł organ rentowy, zaskarżając go w całości i wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w R., ewentualnie o jego zmianę i oddalenie odwołania w całości oraz o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Organ rentowy zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej przez przyjęcie, że wykonywane przez wnioskodawcę w czasie orzeczonej niezdolności do pracy czynności nie stanowią wykonywania pracy zarobkowej i nie powodują utraty prawa do zasiłku chorobowego oraz naruszenie przepisów postępowania a w szczególności art. 233 § 1 k.p.c., przez niedokonanie przez Sąd drugiej instancji wszechstronnej analizy całego materiału dowodowego zgromadzonego w przedmiotowej sprawie, w szczególności przez niedopuszczenie w sprawie oraz pominięcie przy wydawaniu wyroku wnioskowanych przez organ rentowy dowodów w postaci dokumentów przetargowych, ofert, umów o dzieło, umów zlecenia, umów z kontrahentami, przelewów bankowych za sporny okres, co skutkowało bezpodstawnym przyjęciem przez Sąd odwoławczy, że wnioskodawca nie podejmował działalności zarobkowej w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, powodujących utratę prawa do zasiłku chorobowego i rehabilitacyjnego. W ocenie organu rentowego dopiero analiza wszystkich dokumentów pozwoli na ustalenie charakteru podejmowanych przez wnioskodawcę czynności, w tym rodzaju i ilości podpisywanych dokumentów, co jest niezbędne do dokonania prawidłowej oceny czy zachowanie wnioskodawcy wypełniło dyspozycję art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organu rentowego wnioskodawca wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna organu rentowego okazała się zasadna, chociaż zarzut

naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. jest oczywiście bezzasadny jako niepodlegający weryfikacji w postępowaniu kasacyjnym.

Zaskarżony wyrok Sądu drugiej instancji opiera się na założeniu, zgodnie z którym ubezpieczony nie wykonywał pracy zarobkowej w okresie orzeczonej niezdolności do pracy, ponieważ z ustaleń postępowania sądowego wynikało, iż był zatrudniony wyłącznie na stanowisku dyrektora spółki a obowiązki Prezesa jej Zarządu wykonywał nieodpłatnie na podstawie stosunku organizacyjnego (korporacyjnego) łączącego go ze spółką. Stanowisko to nawiązuje *a contrario* do poglądów wyrażonych w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2005 r., I UK 154/04 (OSNP 2005 nr 19, poz. 307), zgodnie z którymi członek rady nadzorczej spółki akcyjnej pobierający wynagrodzenie z tego tytułu oraz wynagrodzenie z tytułu oddelegowania do stałego indywidualnego wykonywania czynności nadzorczych, świadczy pracę zarobkową w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej.

W uzasadnieniu powołanego wyroku Sądu Najwyższego wyjaśniono, że gdy wykonywanie określonych czynności na podstawie stosunku korporacyjnego przynosi rzeczywisty dochód (zarobek) pracownikowi w okresie jego niezdolności do pracy, „zarobkowy” charakter pracy jest oczywisty. Nie ma wówczas znaczenia ani ustalanie i ocena, czy określone czynności były wykonywane odpłatnie lub nieodpłatnie, ani jakimi motywami kierował się pracownik, podejmując się wykonywania tych czynności. Jednocześnie z wyroku w sprawie I UK 154/04 wynika, że art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej nie wymaga, aby praca była podjęta „w celu zarobkowym”, a zatem w celu uzyskania dochodu. Nie ma też znaczenia okoliczność, czy określone czynności mogą być wykonywane odpłatnie lub nieodpłatnie. Istotne jest jedynie, aby były wykonywane w rzeczywistości, jak były wykonywane oraz by miały „zarobkowy” charakter. Dlatego w orzecznictwie przyjmuje się, że pracą zarobkową na gruncie art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej określa się wszelką aktywność ludzką, która obiektywnie zmierza do uzyskania zarobku. Stąd, zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2012 r., II UK 186/11 (LEX nr 1216851), wykonywanie pracy zarobkowej polega na podjęciu działań stanowiących realizację obowiązków pracowniczych lub wynikających z innego stosunku prawnego obejmującego świadczenie pracy. Pracą taką -

w przypadku prowadzenia działalności pozarolniczej - będzie wykonywanie konkretnych czynności związanych wprost z działalnością gospodarczą (nadzór nad zatrudnionymi pracownikami, obsługa klientów, przyjmowanie i wydawanie materiałów). Na tej podstawie uznano, że podejmowanie czynności w czasie zwolnienia lekarskiego na rzecz spółki przez członka zarządu jest wykonywaniem pracy zarobkowej w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej (wyrok Sądu Najwyższego z 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06, OSNP 2008 nr 15-16, poz. 231; postanowienie Sądu Najwyższego z 25 stycznia 2016 r., III UK 82/15, LEX nr 2152430). Podkreślenia wymaga, że w obu przywołanych judykatach zastosowaniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej nie stało na przeszkodzie to, że z tytułu wykonywanej pracy członek zarządu spółki (zatrudniony na tym stanowisku na podstawie umowy o pracę) nie uzyskiwał żadnego „zarobku” (otrzymując jedynie świadczenia z zasiłku chorobowego). Innymi słowy, w świetle obu wymienionych wyżej orzeczeń, za pracę zarobkową należy niewątpliwie uznać wykonywanie czynności pokrywających się z czynnościami objętymi treścią stosunku prawnego, z tytułu którego pracownik podlegał ubezpieczeniu chorobowemu i otrzymywał zasiłek chorobowy w okresie niezdolności do pracy (wyrok Sądu Najwyższego z 5 października 2005 r., I UK 44/05, OSNP 2006 nr 17-18, poz. 279).

W odróżnieniu od stanów faktycznych, w których sformułowano powyższą linię orzecniczą, w niniejszej sprawie - z uwagi na ustalenia sądowego postępowania dowodowego - ubezpieczony był zatrudniony wyłącznie na stanowisku dyrektora spółki i z tego tytułu został zgłoszony do ubezpieczenia chorobowego. Natomiast czynności członka zarządu, których ewentualna kwalifikacja jako „pracy zarobkowej” była sporna w toku postępowania, wykonywane były poza stosunkiem pracy łączącym go ze spółką. Ponadto, czynności te były wykonywane przez ubezpieczonego nieopłatnie. Jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku, przemawiało to w ostatecznym rozrachunku za przyjęciem ich niezarobkowego charakteru. W konsekwencji Sąd drugiej instancji przyjął, że ubezpieczony nie świadczył pracy zarobkowej w okresie czasowej niezdolności do pracy, z tytułu której otrzymał zasiłek chorobowy.

Uwzględniając powyższe odrębności stanu faktycznego, Sąd Najwyższy uznał jednak, że nie wykluczają one możliwości i zasadności odwołania się do

przywołanej wcześniej linii orzeczniczej z dwóch powodów. Po pierwsze, wypracowane w dotychczasowym orzecznictwie na użytek art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej pojęcie „pracy” jest bardzo szerokie. Nie ogranicza się tylko do - charakterystycznych dla stosunku pracy - wykonywania pracy podporządkowanej czy zależności służbowej. Wykonywanie przez ubezpieczonego czynności na podstawie stosunku prawnego niebędącego stosunkiem pracy nie uniemożliwia zastosowania art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej. Istotne jest, by czynności uznawane za „pracę” realizowane były w ramach stosunku prawnego przewidującego obowiązek ich osobistego wykonywania przez ubezpieczonego. Stosunek organizacyjny łączący członka zarządu ze spółką spełnia niewątpliwie ten wymóg. Po drugie, konkluzja Sądu drugiej instancji co do braku „zarobkowego” charakteru „pracy” wykonywanej przez ubezpieczonego w charakterze członka zarządu wykonującego te czynności nieopłatnie, jest nieprawidłowa. Zwrócić bowiem należy uwagę na te ustalenia faktyczne postępowania sądowego, które nie znalazły odzwierciedlenia w argumentacji prawnej uzasadniającej rozstrzygnięcie zaskarżonego wyroku. Chodzi mianowicie o ustalenie, zgodnie z którym ubezpieczony zatrudniony na podstawie umowy o pracę na stanowisku dyrektora spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, piastujący nieodpłatnie funkcję członka zarządu tej spółki (i niewykonyjący tej funkcji na podstawie stosunku pracy), jest jednocześnie wspólnikiem tej spółki. W tej sytuacji, nieopłatne wykonywanie przez ubezpieczonego czynności członka zarządu spółki w okresie korzystania z zasiłku chorobowego z tytułu zatrudnienia na stanowisku jej dyrektora, jest wykonywaniem „pracy zarobkowej” w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej. Stwarza bowiem ubezpieczonemu co najmniej możliwość odniesienia korzyści majątkowej (traktowanej jako zarobek w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej) z wykonywania tych czynności. Korzyści te ubezpieczony odnosi pośrednio jako wspólnik spółki, w której zarządzaniu nadal uczestniczy, mimo niezdolności do wykonywania pracy wynikającej z wiążącego go ze spółką stosunku pracy na stanowisku dyrektora. Pod pojęciem pracy „zarobkowej” nie należy rozumieć wyłącznie czynności, które przynoszą ubezpieczonemu bezpośrednią korzyść majątkową w postaci środków pieniężnych otrzymywanych wprost za wykonanie tych czynności. Praca ma również charakter zarobkowy, gdy wiąże się z

perspektywą otrzymania korzyści majątkowych (udział w zysku spółki, zwiększenie wartości własnego majątku wskutek czynności zarządczych składających się na pojęcie „pracy” w rozumieniu art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej), jak również minimalizacją - w wyniku osobistego wykonywania czynności, które w przeciwnym razie powinny zostać powierzone innej osobie - kosztów funkcjonowania spółki, której jest się wspólnikiem. Wreszcie, zdaniem Sądu Najwyższego, nieodpłatne świadczenie przez ubezpieczonego czynności członka zarządu było możliwe dzięki statusowi wspólnika oraz odpłatnym zatrudnieniu na stanowisku dyrektora spółki.

Z powyższego wynika, iż w ocenie Sądu Najwyższego zasadny okazał się zarzut naruszenia art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej. Jednocześnie Sąd Najwyższy nie uznał za zasadne w stanie faktycznym sprawy, odwołania się do tej linii orzeczniczej, zgodnie z którą każdy przejaw aktywności stanowi wypełnienie przesłanki z art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, powodującej utratę prawa do zasiłku chorobowego (wyroki Sądu Najwyższego: z 9 października 2006 r., II UK 44/06, OSNP 2007 nr 19-20, poz. 295; z 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06, OSNP 2008 nr 15-16; z 3 marca 2010 r., III UK 71/09, LEX nr 585848; postanowienie Sądu Najwyższego z 6 czerwca 2012 r., I UK 70/12, LEX nr 1675215). Do wypełnienia przesłanek z art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej nie dochodzi tylko gdy były to zachowania o charakterze incydentalnym, sporadycznym, wymuszone okolicznościami. Z ustaleń postępowania sądowego wynika zaś, że w okresie objętym wydaną w niniejszej sprawie decyzją organu rentowego, ubezpieczony wykonywał obowiązki członka zarządu w zasadzie stale (regularnie). Podejmował szereg czynności, które nie były wymuszone okolicznością naglej, nieoczekiwanej, przejściowej (w sensie krótkotrwałej) nieobecności ubezpieczonego jako osoby współodpowiedzialnej za reprezentację spółki. Nie były to czynności podejmowane celem utrzymania bieżącego funkcjonowania spółki do czasu upoważnienia stosownego „zastępcy” ubezpieczonego do reprezentowania spółki. W orzecznictwie wykreowanym wyjątku od zastosowania art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, w drodze odpowiedniej wykładni „pracy zarobkowej”, nie mieszczą się bowiem (poza wyjątkowymi sytuacjami wynikającymi z „nagłości” zdarzenia skutkującego realizacją prawa do zasiłku chorobowego i niemożności szybkiego zastąpienia członka zarządu inną osobą umocowaną do reprezentowania spółki z o.o.)

czynności związane z udziałem w nowych przetargach, podpisywaniem nowych umów, zatrudnianiem nowych pracowników. Nie były to także czynności związane li tylko z wykonywaniem przez spółkę jej powinności publicznoprawnych lub czynności zobowiązań wobec zatrudnionych w niej osób, wynikających z prawa publicznego bądź wiążących ją umów, co miało miejsce w tych stanach faktycznych, w których Sąd Najwyższy odmówił zastosowania sankcji z art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

kc